

ТРАНЗИТ

(Віктор та Сергій Кочетови, Олександр Чекменьов)

Мотив перехідних історичних етапів все частіше постає в сучасних мистецьких проектах. Не випадково темою цьогорічного Венеційського бієнале, однієї з наймасштабніших міжнародних культурних подій, є відоме «китайське прокляття» - «Щоб ти жив у часи змін!». На світовому рівні визріло чітке відчуття глобальних трансформацій. Його переживання загострюється невизначеністю векторів цих зрушень. Втім, подібна підвишеність, застиглість в «межичассі» супроводжує українські реалії ледь не протягом усієї історії держави. На черговому такому розпутті ми знаходимось й зараз.

Французький дослідник П'єр Нора назвав нашу епоху «меморіальною», оскільки через осмислення подій минулого відновлюється контакт з теперішнім та майбутнім. Виставка «Транзит» є рефлексією на сучасні швидкоплинні соціально-політичні зміни в Україні та їх вкоріненість в процесах попередніх років. Місцями дії робіт з колекції Музею Харківської школи фотографії (MOKSOP), що представлені в експозиції, є переважно східні регіони — Харківська, Донецька і Луганська області в 1980-х-1990-х роках. Така географія почасти зумовлена біографією авторів (Кочетови – харків'яни, представники Харківської школи фотографії, Чекменьов – луганчанин), почасти ж пояснюється тим фактом, що саме в цих регіонах (а також в Криму) сформувались ті точки напруги, які потім призвели до вибуху соціально-політичної кризи, яку маємо сьогодні.

Усі три автори мають фотожурналістський досвід, але реалізують його різними шляхами. Більшість світлин Кочетових є абсолютно неподієвим, буденним, та «випадковим». Вуличні сцени, побутові епізоди, пейзажі – в них присутня певна ефемерність, анестизованість сприйняття дійсності, й водночас потужна динаміка (як композиційна, так і змістова). Рух наскрізно пронизує кожне зображення та цілком резонує з атмосферою невизначеності, хаосу, що панували під час переходу від радянської до пост-радянської епохи в середині 1980-х – 1990-х рр. Кітчевість розфарбування частини «картинок» відсилає до масової свідомості, яка й досі несе в собі залишки ментальності радянської людини. Йі разом в цьому ж прийомі відчувається бажання подолати злиття з цією «масою», тихий протест проти ситуації, влучно окресленої фразою «Все стало сірим» з проекту «Незакінчена дисертація» Бориса Михайлова, одного з фундаторів Харківської школи фотографії.

На відміну від Кочетових, Олександр Чекменьов надає перевагу «чистій» чорно-білій фотографії, прагнучи, в першу чергу, зафіксувати момент максимальної експресивності, коли модель повністю розкривається перед ним. Його кадри сюжетно активніші, вирізняються болючою та обеззброюючою документальністю, в якій тісно сплетені комічність та трагічність. Завдяки зверненню до тематичних крайнощів в знімках майстра відтворюється шокуюча панорама «диких» 90-х на Донеччині та Луганщині. Попри свою сюжетну жорсткість, фотографії Чекменьова властивий глибинний гуманізм, прагнення дізнатись особисту історію кожного своїх героїв, не засуджувати чи давати якусь оцінку, а зафіксувати, те, що інакше зникне разом із людиною. Водночас, в них немає сентиментальності по відношенню до тих, хто потрапляє в об'єктив камери – люди показуються у всій своїй непринадності та самонеусвідомленості. Фотограф знімає ту ілюзію безпечності, якою глядач зазвичай відсторонюється від соціально-гострих тем, повторюючи заспокійливу мантру «Я не такий». Переступаючи межу етично-прийнятеного, Чекменьов змушує нас відчути свою пряму причетність до цієї дійсності.

Паралельність між перехідним характером зафіксованих на світлинах десятиріч та кризовим сьогоднішнім підштовхує до аналізу тогочасної ситуації. Він здійснюється за допомогою діаметрально протилежних підходів: ліризм та увага до неважливих деталей буття в творчості Кочетових та безжалісна «фактографічність» Чекменьова. На їх перетині народжується виразна перспектива, в якій особисте ставлення авторів до подій поєднується з історичним контекстом – минулим, яке безпосередньо продовжує впливати на нашу дійсність та майбутнє.